

Ի Օ Ս Ն Ա Կ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՆԳԵՍ ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Թիւ 6

1888

Մայիս 14

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՃԱՇՈՒ ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Ե. 13—31 :

«Պատասխանի ետ Յիսուս եւ ասէ ցնոսա . ամեն ամեն ասեմ ձեզ, ոչ կարէ Որդի մարդոյ առնել յանձնէ եւ ոչ ինչ, եթէ ոչ տեսանիցէ զՀայրն զի առնէ, զի զոր նայն առնէ, զնոյն եւ Որդին նմին նման զործէ » :

Հրեայք գայթակղած էին, վասն զի Յիսուս ոչ թէ միայն հիւանդներ բժշկելով չաբաթ օրն իբր թէ կը պղծէր, այլեւ «Հայր իւր կոչէր զԱստուած եւ հաւասար առնէր զանձն Աստուծոյ» : Յիսուս կը շեշտէ թէ ինքն թէեւ Որդի մարդոյ, այլ իբրեւ Որդի Աստուծոյ, կը շարունակէ աստուածային բարերարութեան պաշտօնն, որ խտիր չընդունիր օրերու կամ ժամանակներու մէջ : Աստուած կը բարերարէ ամէն օր . բարերարելու համար Աստուծոյ առջեւ հանդատեան օր չկայ . մարդիկ եւս բարերարելու համար նշանակուած ժամերու կամ օրերու նայելու չեն : Քրիստոնէական բարոյականի վսեմութիւնն այս է . — խտիր չընէ մարդերու մէջ, զի

ամենեքին եղբարք են միմեանց, նոյնպէս օրերու եւ ժամանակներու նայելով չկասիլ բարերարութենէ։

Յետոյ Յիսուս կը յաւելու թէ ինքն ինչպէս յաւետակից է Հօր Աստուծոյ, նոյնպէս եւ գործակից է, եւ «Որպէս Հայր յարուցանէ զմեռեալս եւ կենդանի առնէ, նոյնպէս եւ Որդի զորս կամի՝ կենդանի առնէ»։ Թէ ի դատաստանի՝ աշխարհի վերջին օրը անաչառ դատաւորութեան պաշտօնն ինք պիտի ստանձնէ։ Որդին համապատիւ է Հօր, ուստի ով որ հաւատայ նմա, պիտի փրկուի։ Խօսքն ուղղելով տէր Յիսուս առ Հրեայս՝ կը շեշտէ. կը զարմանայք թէ Որդի մարդոյ տէր է կենաց եւ մահու, եւ թէ դատելու իշխանութիւնն ունի. այդ պիտի դայ ժամանակ, յորում գերեզմաններ պիտի բացուին եւ մեռեալք յարութիւն պիտի առնուն, այլ սակայն «Որոց բարիս գործեալ իցէ ի յարութիւն կենաց, եւ որոց զչար արարեալ ի յարութիւն դատաստանաց»։ Այսպէս տէր Յիսուս կը կնքէ իւր խօսքը ցոյց տալով աստուածային արդարութեան հասնելու օրը, ի վարձ բարի մարդուն եւ ի պատիժ չարին։

Վ.

Ա. ԺՈՂՈՎ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

Քրիստոնէական եկեղեցւոյ առաջին ժողովը տեղի կունենայ առաքելական ընտրութեան մը առթիւ։ Յուդայ ինքնասպան եղած էր։ Առաքելական խմբի երկոտասան խորհրդաւոր թիւէն հատ մը պակսած էր, ընտրութեան մը պէտք կը տեսնուի, ըստ բանախօսութեան Պետրոսի թէ «Պարտ է յարանցս յայսցանէ եկելոցս ընդ մեզ յամենայն ժամանակի, յորում մուտ եւ ել առ մեզ տէր Յիսուս, սկըսեալ ի մկրտութենէն Յովհաննու մինչեւ յօրն՝ յորում վերացաւ ի մէնջ, վկայ յարութեան նորա ընդ մեզ լինել ՄԻՈՒՄ ի սոցանէ»։ Յետոյ երկու անձեր կընտրեն եւ միաբան կազմութեն. «Դու Տէր, սրտագէտ ամենայնի, յայտնեա զմի ոք, զոր ընտրեցեր ի սոցանէ յերկոցունց, առնուլ զվիճակ պաշտամանս այսորիկ եւ զառաքելութեան, յորմէ անկաւ Յու-

դաս գնալ ի տեղի իւր: Եւ ետուն վիճակս նոցա, եւ ելանէր վիճակն Մատաթիայ» . Գործք Ա. 15—26:

Քրիստոնէութիւնն իւր սկիզբն Աստուծոյ կ'ընդունի: Քրիստոնէական Եկեղեցին իւր գերագոյն իշխանութեան — Հայրապետութեան — ծագումն ի վերուստ կը դաւանի, զի Քրիստոսէն կ'առնու որ ըսաւ Առաքելոց. «Ոչ եթէ դուք զիս ընտրեցիք, այլ ես զձեզ ընտրեցի եւ եղի զձեզ, զի դուք երթայցէք եւ պողաբերք լինիցիք եւ պտուղն ձեր կայցէ» . Յովհ. ԺԵ. 16:

Բայց այս աստուածապետական ընտրութիւնն ինչպէս պիտի շարունակուէր, երբ Քրիստոս այլեւս չէր ի միջի, յաշխարհի աստ: Մատաթիայի ընտրութեան եղանակը հաստատուն ու ճիշդ օրինակ պիտի լինէր ընդհանրական Եկեղեցւոյ, որոյ վարչութեան հոգը պիտի ստանձնէր ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ, որ իբրեւ առաքելական աթոռոյ մը յաջորդ՝ գահերիցութեան մեծ պատիւը վայելելու իրաւունքը պիտի ունենար: Մատաթիայի ընտրութիւնն ոչ թէ առանձնակի՝ այլ հաւատացեալ եղբարց հետ ի միասին կատարեցաւ, այսինքն ի ձայն Եկեղեցւոյ, զի Եկեղեցին է «Սիւն եւ հաստատութիւն ճմարտութեան» . Տիմ. Գ. 15:

Առաքեալք եղբայր կանուանէին այն հաւատացեալներն, որք Եկեղեցւոյ աշխարհական դասուն մէջ նշանաւոր դիրք մը ունէին իրենց հաւատովն ու բարեպաշտութեամբն: Սոքա Առաքեալներէն ի խորհուրդ կը կոչուէին ի ՀԱՐԿԻՆ անուշտ:

Այսպէս Մատաթիայի ընտրութեան մասնակցեցան հարկաւ Յովսէփ Արեմաթացի նախարար, Նիկիոյեմոս իշխան, Զաքէոս մաքսաւոր եւայլն, զի ըստ Գրոյն 120 էին Ժողովականք, մինչդեռ Առաքեալք 11 եւ աշակերտք 72 էին թուով, ընդամենն 83: Սակայն ցոյց տալու համար թէ Եկեղեցին ռամկավարական դրութեամբ չկատարէր այս ընտրութիւնն, այլ ազնուապետական դրութեամբ, ուստի այս ընտրութեան մասնակցած չեն տեսնուիր ոչ հաւատացեալ կանայք եւ ոչ նոյն իսկ այն հաւատացեալ աշխարհականք, որք բազմաթիւ էին, թող այն 500 է աւելի հաւատացեալներն, որք, ինչպէս Պողոս կը յիշատակէ, Քրիստոսի գերեզմանէն

յարութիւն առնուլը տեսած էին համանգամայն . Ա. Կորնթ . ԺԵ . 6 :

Ուրեմն ըստ Ս . Գրոց Հայրապետը կ'ընտրուի ընդհանրական եկեղեցիէն , իսկ իւրաքանչիւր դասակարգի իւրաքանչիւր պաշտօնեայ իրմէ Վեֆֆնէն կ'առնու իւր ընտրութիւն . Գործք ԻԴ . 22 : Տիտոս Ա . 5 : Միայն թէ սարկաւագունք , որք եկեղեցւոյ մատակարարութեան եւս հսկելու պաշտօնն ունէին , կ'ընտրուէին համանգամայն հաւատացելոց ձայնիւ . Գործք Զ . 2—7 :

Հայաստանեայց եկեղեցին գերագոյն Հայրապետութեան ընտրութիւնն այս եղանակաւ կը կատարէ ի սկզբանէ անտի , միայն սա թեթեւ բարեփոխութեամբ , այսինքն փոխանակ երկու ընտրելի նշանակելու եւ վիճակաւ զմին առնլու , ուղղակի մէկի մը վրայ կը կատարէ , զոր կ'անուանէ ցայժմ Հայրապետ , Կաթողիկոս , Եպիսկոպոսապետ եւ այլն :

Յոյն եկեղեցին թէեւ աշխարհականաց ընդ եկեղեցականս հաւասար մասնակցութիւնը կ'ընդունի յընտրութիւն Պատրիարքի , բայց ցանկի պատրաստութեան համար միայն , որմէ Սինոդն — ժողով բարձրաստիճան եկեղեցականաց — իրաւունք ունի զմին եւ եթ ընտրելու : Իսկ Լատին եկեղեցին յընտրութիւն Պապի չընդունիր բնաւ աշխարհականաց մասնակցութիւնն , այլ 72 կարդինալաց ձեռամբ գաղտնի կ'ընտրէ զմի եւ եթ :

Առաքելական այս ժողով տեղի ունեցաւ յամի Տեառն 34 , ըստ Եւսեբեայ՝ ի Քրոնիկոնի , յամի իննեւտասներորդի Տիբերեայ կայսեր Հռովմայեցւոց յետ հինգերորդ աւուր մայիս ամսոյ : Հայք Մատթիայի վիճակաւ ընտրութիւնը կը յիշատակեն զկնի ութ աւուր Համբարձման Տեառն ի հինգշաբթի :

Վ .

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Ի սկզբանէ աշխարհի մինչեւ ցայսօր մարդկային ընկերութիւնն անձեռնահաս գտնուեցաւ ինքնաբերաբար գալ ուղղութեան չաւղին մէջ, եւ 'ի նմին ապրիլ անհատապէս եւ հաւաքաբար: Իւր յղացած կարգ մի սկզբունքներն, իւր հաստատած օրէնսդրութիւնքն եւ մարդկային ազգի յառաջդիմութեան զարկ տուող իւր հնարած բազմաջան գիտերն անբաւական եղան առաջնորդել զնա 'ի գիտութիւն ճշմարիտ աստուածածանօթութեան, եւ լուսաւորել նորա միտքն ճշմարիտ հաւատոյ գիտութեան լուսովն, որպէս զի հնար լինէր նմա կենցաղավարել աշխարհիս մէջ իբր պատկեր Աստուծոյ մաքուր բարոյականի սահմանին մէջ: Ոչ ոք կարող է ժխտել թէ, առաջին ժամանակաց մեծահամբաւ իմաստասէրք եւ թէ արդի բազմահմուտ փիլիսոփոսք իսկ՝ կրօնի խնդրոց մէջ մոլորութիւններէ եւ սխալմունքէ բոլորովին զերծ չկրցան լինել. եղան անոնց մէջ այնպիսիք, որք մինչեւ իսկ զիջան յայտնապէս խոստովանելու թէ, մարդկային իմացականութիւնն չէ կարող երբէք լիովին վերահասու լինել աստուածային խնդրոց, հետեւապէս առ այս վերին օգնականութիւնն յոյժ կարեւոր է. եւ այս իսկ է յայտնութիւն:

Կրօնի նկատմամբ հին ժամանակաց մէջ, իմաստասիրաց միջեւ տեղի ունեցած պայքարներն, եւ անոնց հաստատած ճեմարանաց մէջ ընդունուած բազմադիմի դրութեանց հակադրութիւնքն, եւ ասոնցմէ ծագում առած անվերջանալի հակառակութիւնքն յայտ յանդիման կը ցուցանեն թէ՛ մարդկային միտքն կարի անզօր է եւ տհաս ու 'ի ըմբռնել զաստուածայինսն. ուրեմն գերմարդկային օժանդակութեան պէտքն անհրաժեշտ էր եւ է. այս իսկ է յայտնութիւն:

Պիւթագորաս Սամոսացի մեծանուն փիլիսոփոսն յիտալիա

եւ թաղէս Միլեասցի համբաւաւորն յեւլադա, որք թէեւ բնական իրաց եւ աստեղագիտական համարոց փոքր 'ի շատէ հմուտ՝ այլ չկարողացան իրենց ուսումնական եւ իմաստասիրական հետազոտութեանց ամբողջ ընթացիցը մէջ ճշմարիտ աստուածածանութեան գաղափարն յղանալ, եւ ուղիղ հաւատոյ լուսովն լուսաւորել նոյն ժամանակի անոպայ խուժանը:

Թաղէսի աշակերտ Անաքսիմանտը՝ թէեւ տարակարծիք իւր վարդապետի սկզբանց՝ այլ ապիկարացաւ ճշմարիտ աստուածածանութեան մէջ: Սորա աշակերտ Անաքսիմենէս թէեւ այլափոխեց իւր վարդապետի կարծիքը, բայց 'ի վերայ այսր ամենայնի տկարացաւ հասանել 'ի ճանաչումն ճշմարիտ աստուածագիտութեան: Սորա աշակերտ Անաքսագորաս թէեւ ընդունեց աստուածային հոգւոյ մը գոյութիւնը իբր արարիչ ամենայն երեւելեաց, բայց սա եւս ընդ աղօտ եւ ոչ որոշակի նշմարելով նոյն գոյութիւնը, չեղաւ ուսուցիչ ճշմարիտ աստուածագիտութեան: Դիոգլինէս Ապոլոնիացի, Անաքսիմենէս մի այլ աշակերտը ընդունեց աստուածեղէն մտաց ներգործութիւն մը յերեւելիս, այլ չկրցաւ լիովին գիտակ լինել անսահման էութեան մը գոյութեան: Անաքսագորայ աշակերտ Արքելայոս, իրաց մասունքը ընդ իրեարս շաղկապող եւ յիրերաց լուծանող մտաւոր զօրութիւն մը ընդ աղօտ նշմարեց թէեւ, բայց չ'կրցաւ կատարելապէս իմանալ անհուն էութեան մը գոյութիւնը: Սորա աշակերտ՝ բարեխոհն եւ սուաքինին Սոկրատէս, թէեւ վեր 'ի վայր յեղաշըրջեց իւր նախորդաց մինչեւ ցայն վայր յղացած սկզբունքները, այլ անձեռնահաս գտնուեցաւ որոշ համոզում մի գոյացնել գերագոյն բնութեան գոյութեան վրայ: Սորա աշակերտեալքն թուով յոյժ ստուար՝ յորոց 'ի միջի Անտեսթենէս եւ Արէստիպպոս հակակարծիք իրերաց, չկրցան գալ 'ի լոյս աստուածագիտութեան: Սոկրատայ աշակերտաց մէջ եւ բազմիմաստն Պլատոն, Եպիկտէտ, Մարկոս Անտոնինոս թէեւ առանձնակի կ'արհամարհէին կոռց պաշտելութիւնը, գուհիկ ժողովրդեան գաւառութիւնը եւ անապաշտութիւնը, այլ ինքեանք եւս ճշմարիտ աստուածածանութեան գա-

ղափարը մեկին կերպով ունենալէ շատ հեռի, չկրցան լինել առաջնորդ ուղիղ հաւատոյ սնտոխալաշտ ժողովրդեան: Միթէ այս ամենը չի՞ն ցուցաներ թէ վեհագոյն զօրութեան մը ներգործութիւնն յոյժ կարեւոր էր, որպէս զի սզդէր 'ի մարդիկ ճանաչել զճմարիտն Աստուած, զուղիղ հաւատս որ ներքնապէս կը զօդէ զմեզ անոր հետ եւ զստոյգ կրօն, որ մեր անոր հետ ունեցած յարաբերութեանց սահմանը կը գծէ. այս իսկ է յայտնութիւն:

Հին եւ նոր իմաստասիրաց արտայայտած բազմազան կարծիքները 'ի մասին բնական իրաց եւ որ աւելին է 'ի մասին աստուածային խնդրոց, առաւել կը լուսաբանեն մեր մտքերը եւ մղեն զմեզ դէպ 'ի յայս եզրակացութիւն թէ, մարդկային միտքն յարափոփոխ է ըստ բանական յատկութեան, ըստ եղանակի կրթութեան, ըստ չափու զարգացման, զի այսօր իբր ճմարիտ ջատագովածը, վաղիւ իբր սուտ կը խոտէ, այսօր իբր ստոյգ ընդունածը, վաղիւ իբր անստոյգ կը հերքէ, այսօր իբր հիմնաւոր ենթադրածը, վաղիւ իբր անհիմն կը մերժէ. ուրեմն գաղափարաց այս մշտափոփոխ հոսանաց մէջ անհնար է գալ 'ի լոյս ճմարիտ աստուածածանօթութեան, ուրեմն Աստուծոյ իմաստութեան ազդեցութիւնն անհրաժեշտ էր 'ի մարդիկ. այս իսկ է յայտնութիւն:

Արդարեւ եղան իմաստասէրք որք երբեմն ճմարտութիւնը ճանաչելու մերձեցան, բայց նոցա կրօնի մասին ըրած վարդապետութիւնը յարգ չգտաւ ռամկին մօտ. հետեւաբար ճմարիտ կրօնի ուսումը, եւ աստուածգիտութեան գաղափարը չտարածուեցաւ 'ի մարդիկ, զի խօսողն եւ ունկընդիրն մարդ էին միանգամայն. ուրեմն վեհագոյն ներգործութեանէ պարտ էր բղխել մի զօրութիւն որ առաջնորդէր զմարդիկ 'ի ճմարիտ կրօնս աստուածգիտութեան. այն իսկ է յայտնութիւն:

Եւ որովհետեւ ըստ առաքելականն բանի, մարդիկ Աստուծոյ իմաստութեամբ զԱստուած չճանչցան, հաճեցաւ Աստուած ի հանդէս իւր առատագութ մարդասիրութեան հաղորդել մարդոց հաւատոյ գաղտնածածուկ եւ անհաս ճմարտութիւնները. բայց որպէս զի կարելի ըլլայ ըմբռնել

յայտնութեան հնարաւորութիւնը, պէտք է նախապէս համոզուիլ թէ Աստուած կարող է մարդոց յայտնութիւններ ընել, թէ մարդիկ ունին տրամադրութիւններ զայնս ընդունելու, եւ թէ հնարաւոր են այն ճշմարտութիւնները, զորս Աստուած յայտնութեան միջոցաւ աւանդեց մարդոյն:

Յ. Վ. ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

ՏԱՃԱՐ ՀԱՅՈՑ

ԱՒԱԳ ԽՈՐԱՆ ԿԱՄ ՍԵՂԱՆ

«Խաչկալն վեղարածեւ՝ կաթողիկէիւ, չորեքին սեամբք, աստիճանք վեց կտու՝ երեք, որոց ի վերայ ճերմակ ծածկոց, մաքուր: Մի եւեթ պատկեր, այն է Յիսուս մանուկն ի գիրկս Տիրամօրն, գեղանկար ի կտաւի: Աշտանակք կերտնածեւ երկոտտասան մեղրամոմաւ, զի պիղծ են առաջի Տեառն ճրագուն եւ ճարպն: Ի միջի աշտանակաց քառաթեւ սուրբ խաչ արծաթեայ, որոյ առաջի տապանակ գմբէթածեւ՝ կաթողիկէիւ, որոյ ի միջի Սրբութիւնն սրբոց տփաւ արծաթեայ, հանապազ, բաց յաւուրցն, յորս ըստ Տօնացուցի դնի ի բազմոցի: Ի վերայ վէմքարի Աւետարան արծաթապատ, նկարէն, որոյ յաջն եւ ձախ աշտանակք երկու փոքրիկ, վառ ի ժամերդութիւնս միշտ գոգնոց մաքուր, զարդարուն ըստ վայելչութեան աւուրն»:

ԿԱՐԳԱՑՈՅՑ (*)

(¹) Ըստ աւանդութեան Հայաստանայց եկեղեցւոյ ի գիր առնուած եւ Ազգ. Վարչութեան Կօժն. Ժողովոյ կողմէն վաւերացուած եւ հրատարակուած գրքոյ մը է:

Կը խոստովանիմք թէ կրօնքն Աստուծմէ է յայտնուած : Մարդն որ ձեռագործ է Աստուծոյ , իւր հաւատքն , որ ունէր առ Աստուած , յայտնեց առաջին անգամ աղօթելով : Նա որ կը հաւատայ , կաղօթէ : Աղօթքն՝ յայտարար նշան է հաւատոյ : Շնորհապարտութեան կամ երախտագիտութեան զգացումն , որ ի բնէ ունի մարդն իւր սրտին մէջ , կը դրդէ զմարդն աղօթել առ Աստուած . աղօթել , զի Նա է տիեզերաց արարիչ , Նա է տէր իւր կենաց , տէր քարերար :

Արդարեւ չէ եղած ժամանակ մը եւ տեղ մը , թէ մարդիկ Աստուծոյ հաւատացած լինին , եւ նմա աղօթած չլինին : Մանաւանդ որ աւելի զարմանալին է , մարդկային ազգի աւանդական եւ պատմական շրջանք եւ իմաստասիրական ու գիտական ամէն հետազոտութիւնք՝ մինչեւ ցարդ բացարձակապէս կը հաստատեն թէ մարդիկ Աստուծոյ ոչ թէ միայն հաւատացած ու աղօթած են , այլեւ պաշտօն մատուցած են նմա , այսինքն կանգնած են սեղան կամ խորան , եւ ձօնած են Աստուծոյ պատարագ կամ զոհ : Ս . Գիրք որ աշխարհիս բոլոր գրեանց հնագոյնն է , կը պատմէ թէ առաջին մարդն ու կին դրախտի մը մէջ երջանիկ էին ի սկզբան եւ Աստուծոյ խօսակից : Ուրեմն դրախտն էր տաճար , ուր մարդկութեան նախամոլք շնորհապարտութեամբ ծունր դրին անշուշտ եւ պաշտօնի զԱստուածն այն , որ արարիչն ու բարերարն էր իրենց : Երախտագիտութեան զգացումն այնպէս խոր տպաւորուած էր նոցա սրտին մէջ , որ նոյն իսկ դրախտէն արտաքսուելէ յետոյ , այս անիծեալ երկրի մէջ անգամ շարունակեցին աղօթքն ու պաշտօնն առ Աստուած , վասնզի գիտէին թէ աստուածային բարերարութիւնն անընդհատ է , շարունակ կայ : Այս ճրպիսի բարոյական դաս , որ այսքան վճիտ կը փայլի Աստուածաշնչի առաջին էջերուն մէջ : Ա.գամ եւ եւա ոչ թէ միայն այսպիսի հաւատք ունեցան , այլեւ դաստիարակ եղան իրենց զաւակաց , տալով նոցա հրահանգ աղօթել եւ պաշտել զՏէր հաստատուն հաւատով եւ անկեղծ սիրով : Այլ աւաղ , մարդկային պատմութեան առաջին էջն արիւնով կը ներկուի յանկարծ , եւ սյն եւս՝ կեղծ աստուածապաշտութեան մը երե-

սէն : Երկու եղբայրներ՝ Կայէն ու Աբէլ Աստուծոյ կը զոհեն : Աստուած Կայէնի զոհին չնայիր, զի մատուցուած չէր ուղիղ սրտով, իսկ Աբէլի զոհին կը նայի : Կը տրտմի Կայէն, նախանձը կսկսի զգլխել զԿայէն, եւ ամենէն մեծ Մեղքն առաջին անգամ կը գործուի Կայէնի ձեռամբ սպանութեամբն Աբէլի : Բայց որովհետեւ ոճիրն յոյժ սոսկալի էր, եւ եթէ աստուածային արդարութիւնը լռէր, այլեւս մարդկային սրտեր պիտի դադրէին աստուածապաշտութեան հետեւելէ, զի օրինակը շատ գէշ տպաւորութիւն պիտի ձգէր, ուստի Աստուած կը ձայնէ առ Կայէն. «Ո՛ւր է եղբայր քո» : Կայէն խղճահար է, կը կակազէ. — «Ո՞ր խղճահար մեղաւորը չկակազէր անաչառ դատաւորին առջեւ. — «Չգիտեմ, միթէ պահապանն իցեմ եղբօրն խնդ» : Կայէն սպանութեան մեղքին վրայ կը յաւելու ստութեան մեղքն եւս, արդիւնք կեղծ աստուածապաշտութեան եւ ամբարտաւանութեան : Ուր ուրեմն բերանն աստուածային կ'արձակէ իւր վճիռ. «Եղբօրդ արիւնը կը բողբոքէ ինձ ⁽¹⁾, անիծեալ լինիս դու, երբեքա՛յ ու տատանեալ» : Ծանր էր այս պատիժն, ինչպէս եւ ծանր էր յանցանքը, ուստի Կայէն սարսափահար կը գոչէ. «Ա՛հ, մէկը պիտի չլինի՞. որ զիս սպաննէ եւ ազատուիմ այդ պատժէն» : Բայց որովհետեւ Աստուծոյ նպատակն էր հասկըցնել մարդկութեան թէ ինքն է Տէր կենաց, եւ միանգամայն իւր արդարութեան հետ խառնուած է գթութիւնն ու ողորմութիւն, նշան դրաւ ի Կայէն, որպէսզի մարդոյ ձեռքէ չկրէ մահու պատիժ, որում արժանի էր, եւ թէ ինքն է միայն դատաւոր Կայենի. Ծննդ. Դ. 4—17 :

Թողլով պատմութեան այս արիւնալի էջը, առաջին անգամ Սեղ. Ա. կը կանգնուի ի Հայաստան աշխարհ : Տակաւ առ տակաւ մարդկութիւնը կապականի եւ կը վեղձանի, Աստուածային բարկութեան ժամն հասնելով ջրհեղեղով կը պատժուի աշխարհս, եւ Նոյ միայն կ'ազատուի : Սա առաջանէն

(1) Աբելի արիւնը վրէժխնդրութիւն կը խնդրէր, մինչդեռ Յիսուսի արիւնն մարդկային ազգի համար մեղաց թողութիւն եւ վրկութիւն կը խնդրէ. Եբր. ԺԲ. 24 : Ա. Յովն. Ա. 7 : Նշան սիրոյն Քրիստոսի առ մարդկութիւնն հալօրէն :

եղնեղով կը շինէ «Սեղան Աստուծոյ, եւ առ յամենայն անասնոց սրբոց եւ յամենայն թռչնոց սրբոց, եւ եհան ողջակէզ ի վերայ սեղանոյն եւ հոտոտեցաւ տէր Աստուած ի հոտ անուշից»։ Նոյի այս պատարագաւն տէր Աստուած կը հաշտուի։ Սրարատայ գլխէն կ'օրհնէ աշխարհս, կ'օրհնէ «Զնոյ եւ զորդիս նորա, եւ ասէ ցնոսա. աճեցէք եւ բազմացարուք եւ լցէք գերկիր, եւ տիրեցէք դմա»։ Եւնդ. Ը. 4։ Թ. 1-2։

ՆՈՐ, ԿԱՆԱԶ ԵՒ ԿԱՐՄԻՐ ԿԻՒՐԱԿԷՔ ՀԱՅՈՑ

Նոր կամ կրկնագոյնի կիւրակէ։ Որովհետեւ Առաքեալք տեսնելով թէ Հոգին սուրբ ճիշդ այն օրն, յորում Տէր Յիսուս յարութիւն առաւ ի մեռելոց, երկնքէն իջաւ եւ զիրենք օժտեց այն աստուածային շնորհօք, որպէս կանխաւ խոստացած էր Փրկիչը, ուստի նոյն միաշաբաթէն յետոյ, յաջորդ միւս միաշաբաթի օրն ի յիշատակ եւ ի փառս Տեառն մերոյ փառաւոր յարութեան եւ գալստեան Հոգւոյն սրբոյ ի վերնատունն, փոխան հրէական շաբաթի՝ անուանեցին առաք օր, այսինքն տօնեցին առաջին կիւրակէն։ Եւ որովհետեւ այս սուրբ օրն նոր օր մը եղաւ հաւատացելոց եւ միանգամայն կրկին Զատիկ, այսինքն օր ուրախութեան եւ օր նորոգութեան ի հնութենէ մեղաց, ուստի Հայաստանեայց եկեղեցին ի Տօնացուցի կը նշանակէ սոյն օրը Նոր կամ Կրկնագոյնի կիւրակէ։

Մեր նախնիք Նոր կիւրակէն այսպէս ըմբռնելով երգած են. մտիկ ընենք Շարականը. «Նորոգեալ կղզիք առ Աստուած եկեղեցիք հեթանոսաց, ի գլխոց լերանց գոչմամբ ծայնի — այս օրպիսի բարձրաթռիչ լեզու. — տուք զփառս Աստուծոյ եւ պատմեցէք զքաջութիւն Յարուցելոյն ի մեռելոց»։ Այսպիսի բաւ չէ, սրբազան գրիչը կանկ առնուլ չգիտէր, կը վերաձայնէ. «Նորոգեցարուք նորոգութեամբ կենացս այսօր յարութեամբն Գրիստոսի, նոր ժողովուրդք։ Նոր օրհնութիւնս վերառաքեսցուք Նորոգողին արեւելեաց» Յարուցելոյն ի մեռելոց»։

Բայց հեթանոսական ասացուածներն միթէ կարելի՞ են անտես առնել, մանաւանդ այն ժողովրդէն, որ կաթողիկէ ի սէր հնադարեան յիշատակաց։ Սրբազան գրիչն ուղղելով խօսքն առ Տիրամայրն՝ այլ եւս չափ չդնէր իւր խանդին, յեղյեղելով միշտ նոր բառը. « Նոր խորանիդ — Աստուածածնի — արեգականն արդարութեան — Քրիստոսի — նոր օրհնութիւն տացուք։ Նոր տաճարիդ — Աստուածածնի — անճառ լուսոյն որ ի Հօրէ, նոր երգս երգեսցուք։ Զնոր խառնարանիդ հրաշալի նոր խառնման բանին եւ մարմնոյն հոգեւոր երգով բարբառեսցուք »։ Լոյս, արեգակն արդարութեան բառեր վերստին քրիստոնէական գրչի մը ներքեւ կարծես յարութիւն կառնուն, նոր կեանք կառնուն եւ կեանք կը ներշնչեն այն ազգին — Հայո՛ւն — որոյ պաշտօնին էր երբեմն՝ անդ ի հեթանոսութեան արեգակն արդարութեան, արեւն, աստուածն Հայոց։

Յոյնք այս կիւրակին թումայի կիւրակէ կը կոչեն, զի կաւանդուի թէ այսօր Տէր թումայի երեւելով կշտամբեց նորա անհաւատութիւնը, եւ Ներսէս Շնորհալի եւս ի Շարականի կը յիշատակէ զայս բան. « Սարսելով թովմայի շօշափէր զսոցուած տիգին եւ զբեւեռացն, եւ գոչելով վերածայնէր. Տէր եւ Աստուած դաւանելով զՅարուցեալդ, որով առաք զերանին, որք ոչ տեսեալ հաւատացաք »։ Արդարեւ որպիսի մեծ երանութիւն մեզ, որ առանց մարմնոյ աջօք զՅիսուս տեսնելով հաւատալու՝ կը հաւատամք Նմա, հոգւոյ աջօք տեսութիւնը բաւական համարելով։

Աշխարհամասնողն կամ Իսկնաշ կիւրակէ։ Որովհետեւ այսօր Առաքեալք հիմնեցին առաջին եկեղեցին յերուսողէմ ի Սիօն, ուստի ի յիշատակ հաստատութեան քրիստոնէական առաջին եկեղեցւոյն՝ այս կիւրակէն կը կոչուի Աշխարհամատարան կիւրակէ։ Աշխարհամատուռն է տեղի աղօթից բազմաթիւ հաւատացելոյ։ Ամենայն ազգաց Մայր եկեղեցիք Աշխարհամատուռն կը կոչուին, ինչպէս որ մեր Աշխարհամատուռն է մեր Ս. Էջմիմ.Ս.Մ.Նի տաճարը, Մատուռն Յունական բառ է եւ կը նշանակէ մարտիրոսանոց, զի ի հնումն տաճարք կը կանգնէին անդ, ուր մարտիրոսաց նշխարք ամփո-

փուլած էին, եւ այդ տաճարք կը կոչուէին յանուն անդ թաղուող մարտիրոսաց, որք եւ էին միանգամայն Ուխտատեղի, ուր ժողովուրդն մանաւանդ սրբոյն նահատակութեան տարեգարձի օրը խուռներամ կը դիմէր: Առաջին եկեղեցին անդ յերուսաղէմ ի Սիօն հիմնեցաւ, ուր Մեծ-նահատակն արդէն իւր մարմինն ու արիւն բաշխած էր ի փրկութիւն աշխարհի. անդ առաջին եպիսկոպոսն Երուսաղէմի Յակոբոս տեառնեղբայր ինչպէս կաւանդուի, այսօր առաջին անգամ սեղան կանգնեց եւ իբրեւ հանդիսապետ Առաքելոց եւ տեսուչ հաւատացելոցն որ ի Հրէաստան, Պատարագի ահաւոր խորհուրդը կատարեց, որոյ անուամբ ցայսօր կը յիշատակուի Խորհրդատեարն, զոր Քրիստոնեայ եկեղեցիք կը գործածեն, թէեւ բաւական ընդարձակուած, որպէս եւ մերն ի ձեռն մեր երանաշնորհ նախնեաց: Այսօր եւ կերգէ Հայոց եկեղեցին. «Ուրախ լեր եկեղեցի սուրբ, հարսն երկնաւոր խորհրդոյն, ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն, որ համագոյ իշխանութեամբն իւրով զարդարեաց ծագմամբ լուսոյ, պսակէ զքեզ ի պատիւ ամենայն սրբովք իւրովք»: «Եկայք ժողովուրդք, որք ի հեթանոսաց, ցնծութեամբ տօնեսցուք զնաւակատիս սուրբ եկեղեցւոյ, բարեբանելով զՏէր Աստուած հարցն մերոց »:

Այսպէս այսօրեայ գրեթէ բոլոր չարականներ, աւետարաններ եւ մարգարէականներ կը խօսին եկեղեցւոյ վրայ. Աստուած Մարգարէին բերնով կաւետէ Երուսաղէմի թէ ահա պիտի հաւաքուի իսրայէլ, իւրաքանչիւր ոք իւր տղեկն իւր ուսին վրայ առած կամ ծնկան վրայ գգուելով պիտի գայ խնդութեամբ: Բայց որպէս զի ըմբռնենք թէ Քրիստոնէութիւնն նիւթական չնքերու հետ գործ չունի այնքան, որքան ունի հոգեւորին հետ, ուստի այսօր եկեղեցին կը կրկնէ յունկն հաւատացելոց Առաքելոցն խօսքը, թէ «Դուք իբրեւ զվէմս կենդանիս չինիք տաճար հոգեւոր, յանարատ քահանայութիւն, մատուցանել զհոգեւոր պատարագս հաճոյս Աստուծոյ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի». Ա. Պետ. Բ. Ծ: Ո՛րքան հակապատկեր արդի այն Հայ Քրիստոնէից, որք ի հոգեւորս անփոյթ են:

Այս կիւրակէն ի Հայս եւ կանաչ կը կոչուի․ վասնզի ինչպէս երբեմն յիշած եմք, (տես ի Խօսնակ յերես 41) հեթանոսական այն սովորութիւնք եւ տօնք, որք կրնային քրիստոնէական տիպ ու հանգամանք կրել, չէին կրնար իսպառ անհետիլ քրիստոնէութեան մէջ․ ինչպէս շատ ազգերու, նոյնպէս Հայոց մէջ խորարմատ սովորութեան կար գարնան արմտեաց դալարագեղ այն է կանաչ ճիւղեր ընծայ տանիլ առ Աստուածս երկրին, եւ բազինները զարդարել կանաչագեղ ոստերով․ ո՞վ չյիշէր թէ Գրիգոր Լուսաւորիչ հրաւիրեցաւ Տրդատէն Անահտայ նուիրել կանաչ ոստ, եւ չհնազանդելուն համար բազմաշարժար նահատակեցաւ։ Հայաստանեայց եկեղեցին եւս գիտէր թէ ի հին օրէնս պատուէր տէրունի էր երկրի թարմ բերքերէն ընծայաբեր լինել առ Աստուած, ուստի այսօր յունկն իւր հաւատացելոց կ'ընթեռնու Ս․ Գրոց սոյն տողերը․ «Պատուեա զՏէր ի քոյոց արդար վաստակոց եւ հան նմա պտուղ ի քոց արդարութեան արմտեաց, զի լցցին շոեմարանք քո լիութեամբ ցորենոյ, եւ հնձանք գինեաւ քով առաւել եւս բղխեցին»։ Գիտէր եւ թէ մարդն իբրեւ տունկ՝ մեղաց խորշակէն թառամեր թօշներ էր, արդ՝ ինչպէս ամէն տունկ ի սկզբան կանաչ եւ ապա կառնու կարմիր գոյն, մարդկային տունկն եւս ծծելով այն ցօղն, զոր Քրիստոս իւր խաչի վրայէն թափեց, եւ Քրիստոսի յարութեան լոյսէն նոր կեանք առնելով կանաչացաւ։ Լսենք Տաղարանը։

«Նոր ծաղիկ պայծառ ցուցաւ
Այսօր ի նոր գերեզմանէն։
Նրինազարդ հոգւոցն տունկը
Կանաչացան կենդանութեամբ։»

Այսպէս Հայոց եկեղեցին ի կանաչ կիւրակէի Ս․ Պատարագի ատեն սոյն տաղը կերգէ, իսկ ի Կարմիր կիւրակէի առաւօտուն կընթեռնու վարդաւառի — Յիսուսի պայծառակերպութեան աւետարանը, եւ առ Տիրամայրն կերգէ․ «Սիւն լուսոյ եւ ամպ հովանի սուրբ Կոյս, որ ցօղեցեր ի մեզ զցօղք երկնային, զքեզ բարեբանեմք․ անկէզ մորենի եւ սրովբէ

հողեղէն սուրբ Կոյս» : Հին ու նոր իրարու կը խառնուին : Ե-կեղեցիին ներսն ու դուռս կանաչ ու կարմիր , վասնզի ինչպէս ի հնուօրն հեթանոս Հայք իրենց բագիւնները կը զարդարէին կանաչագեղ կամ կարմրագոյն դալար ոստերով եւ կանաչ ու կարմիր զգեստ հագնելով տօն ցնծութեան կը կատարէին , այսօր եւս Քրիստոնեայ Հայք ի գաւառս Աստուծոյ խորանները կանաչ ու կարմիր կը զարդարեն , եւ կարմիր զգեստ հագնելով կը գնան յուխտ ի վանս , կամ ի տուն Աստուծոյ , եւ կը հրճուին հոգեւոր խնդութեամբ , զի զատիկ Տեառն է : Ահա այս է կանաչ ու կարմիր կիրակիներու նշանակութիւնը :

Այլ սակայն Հայ քրիստոնէական քնարն խելլու համար հեթանոսական քնարէն անմահական փառաց դափնին , վերստին ի հանդէս կենէ : Հայկական սրտերու թելին զարնելու համար , որոց հաճելին էր ու սիրելին , հինը , հեթանոսականը , ահա նա ինքն եկեղեցական Տաղարանն այս կիրակիներու օրն ի Ս . Պատարագի կը տաղերգէ . վերստին ամէն ելեւէջ ի գործ դնելով եւ հեթանոսականն ի քրիստոնէականն փոխաբերելով .

«Այսօր նոր արեւ հարեալ ի նորահրաշ արեգակնէ .

ի նորահրաշ արեգակնէ :

Այսօր նոր շուշան ծաղկեալ ի նորատունկ բուրաստանէ ,

ի նորատունկ բուրաստանէ :

Այսօր նոր վարդ վառեցաւ , լոյսն ի վերինն երուսաղէմ ,

ի վերինն երուսաղէմ » :

Է՞ր երկարեմ . արեւէ արեւ ծնիլ , այն է Քրիստոս , շուշան ու վարդ յեղյեղել , երկու ծաղիկներ որք հայ հնութեանց մէջ մեծ դեր ունին միշտ , միթէ այսօրինակ փոխաբերական բառեր չէ՞ն այն ժողովրդեան համար , որ միշտ կանաչն ու կարմիրն է սիրած ու պաշտած . եւ թէ այս ժողովուրդն՝ որ հեթանոսութեան մէջ ունեցաւ իւր կարմիր դիւցազնը , իւր հրեղէն եւ բոցավառ վահագնը , միթէ կարելի էր իրեն չունենալ քրիստոնէութեան մէջ իւր կարմիր դիւցազնը , իւր կաւմիտ վարդանը :

Վ .

Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն

Ամեն . Ս . Պատրիարք Հայրն ըստ որոշման Ազգ . Ժողովոյ օրհնութեան կոնդակ յը յղելով առ Պատ . Յանձնաժողովն Սովելոց կը գրուատէ Յանձնաժողովոյ ազնուագութ անդամներն , որք չխնայեցին ո եւ է ջանք ի նպաստ սովելոց , կ'օրհնէ Հայ եւ օտարազգի բարերարներն , որք մարդասիրաբար մասնակցեցան հանգանակութեան , եւ միանգամայն հանգիստ կը մաղթէ հոգեւոյս Տ . Ներսէս Ս . Պատրիարքի եւ բարեպաշտին Կիւլպէնկեան Սերովբէ էֆէնտիի՝ Ատենապետին նոյն Յանձնաժողովոյ :

Գոհութեամբ եւ օրհնութեամբ կը ծանուցանեմք , թէ Սամաթիոյ Ս . Սահակեան սանուռք ի նշան երախտագիտութեան առ Ժրաջան ուսուցիչ իւրեանց՝ Բալուցի Մելքոն էֆ . Կիւրճեան , նուիրեցին մի Խօսնակ վարժարանին Հավաւ գիւղի ի Բալու :

ԽՕՍՆԱԿ Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր :

Տարեկան գինն է 30 դրու . Նւամսեայն 10 դրու . Հասը 20 փր : Գիւղացի բանաւայից Տարեկան բաժանորդագինն է 10 դրու :

Բաժանորդագրութեան համար դիմել առ Գանձապետն Խօսնակի

Տ . Յովսէփ Վ . Այվազեան

Քարոզիչ ի Հալաթիա

Հանդիսիս վերաբերեալ գրութիւնք ուղղել , Առ

Խմբագրութիւն Խօսնակ Հանդիսի

Ի ՊԱՏՐԻԱՐԲԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ , ԳՈՒՄԳԱՐՈՒ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վարչական Խորհրդոյն Կրօնական Ժողովոյ

ՏՆՕՐԷՆ ՀՄԱՅԵԱԿ ԵՊԻՍ . ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ

Կ . ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ . ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

Զամագնրլար , Յակոբեան խան , Թիւ 40, 41, 42, 43

معارف عمومیہ نظارت جلیلہ سنک رخصتہ طبع اولشدر